



Ha lelked, logikád,
mint patak köveken
csevegve folyik át
dolgokon egeken –

ver az ér, visz az ár
eszmélhetsz nagyot:
nem kell más verse már,
költő én vagyok!

Kertemben érik a
leveles dohány.
A líra: logika;
de nem tudomány.

József Attila

PONTICULUS HUNGARICUS HONLAP

Hidacska a humaniórák és a reáliák között

mottó

*„Az az ember, akinek az igazság kell: tudós;
aki szubjektivitásának szabad játékát kívánja biztosítani: író;
mit tegyen viszont az az ember, aki e két lehetőség között akar valamit?”*
(Robert Musil)

<http://members.iif.hu/visontay/ponticulus/>

József Attila és a relativitáselmélet

(Oknyomozó történelem)

Gazda István

Ponticulus Hungaricus · IV. évfolyam 6. szám · 2000. június

A szakemberek előtt jól ismert tény, hogy József Attila két levelében is említést tett Einstein relativitáselméletéről, továbbá a modern fizikáról és térelméletről. Az alábbiakban arra keresünk választ, hol találkozhatott a költő ezekkel a gondolatokkal, melyek voltak érdekes fantazmagóriáinak forrásai. E kérdéskörrel korábban már foglalkozott Galamb Ödön is Makói évek című munkájában, s az ott leírtakat vette át azután az irodalomtörténet, de e kérdésekre végül is sem Galamb, sem a későbbi kutatók nem tudtak kielégítő választ adni.

Kezdjük talán a levélrészletekkel, mert ez képezi vizsgálódásunk alapját. Az egyik levél 1926 januárjában Bécsben íródott, s címzettje az imént említett Galamb Ödön

„... előáll, de pszihikai kvalitásban, az az Einstein állította eset, hogy ti. egy bizonyos sebességi erő hat egy bizonyos testre s ha az erő akkora, hogy a sebességi határánál ($300\,000\text{ km/sec}$ —1) nagyobb gyorsasággal kéne haladnia a testnek, akkor az erő maga is átalakul anyaggá...”

„Egy hét múlva írom e folytatást ... Rájöttem ... az egyenes és görbe lényeges különbségére, amiket így hamarjában körülményes volna előadni, különösen ha hozzávesz szűk a transznegatívumról szóló elméletemet, mely a fizikával és a kémiával, azt hiszem, bizonyítható is, csak hogy erre eddig senki sem gondol. (Az uránium elem atomjában hány elektron-rendszer van, és ezek hogy férnek meg egymás mellett ... Most már a fizika nyelvén kifejezve jelen van egy másik Univerzum is. Ti. a mi Univerzumunk a pozitív és negatív elektronok rendszere, és a másik jelenlevő univerzum pedig azoké, melyekhez képest a jelen ismert negatívok — pozitívok; illetve a jelen ismert elektronok pozitív és negatív egyedei által alkotott rendszer — pozitív rendszer és ennek megfelelően van negatív rendszer is. Ellenkező esetben, ha nem kötné le azt a rendszert egy ellenkező pólusú rendszer, rendszer volna a pozitív és negatív töltések azonos számánál fogva megszűnne, vagy az energiaérték 0-val volna egyenlő.)”

„Légy szíves, írd meg, hogy van-e görbe sík (gömbfelület, hengerlap).”

Úgy véljük, ezek a részletek jól körvonalazzák azt a gondolkört, amely a költőt akkortájt foglalkoztatta — ez bizonyos mértékig tükröződik verseiben is, de jóval áttételesebben, mint e levélben, így itt csak e prózai részletekre fogunk hivatkozni. Melyek azok a gondolkörök tehát, amelyekre a fenti részletek utalnak; a modern fizika mely fejezetein elmélkedik itt a költő? Einstein speciális relativitáselméletének egyik megállapítása a fényről mint határsebességről; a speciális relativitáselmélet anyag- és energiafejezetének egyedi értelmezése az anyag és erő kapcsolatáról; mindkét problémakört az anyag és lélek kettősségébe ágyazva képzelel el („előáll, de pszihikai kvalitásban...”); az egyenes és görbe ellentmondása, mely lényegében az Einstein-féle általános relativitáselmélet és vele együtt a modern térelmélet következménye; pozitív és negatív elektronok, az anyag kettős természete, az antivilág kérdésköre, mely inkább az Einstein-féle fotonelmélet és kvantumelmélet „tovább-burjánzása”.

Ezek foglalkoztatták tehát őt akkoriban, melyek közül — úgy tűnik — a speciális relativitáselméletből vett részek nem heurisztikusak, számára természetesek, amelyeket korábbról is ismert már. Ezt alátámasztja Galamb visszaemlékezése is:

„Az Einstein-féle relativitáselmélet — nagyközönség számára írt népszerűsítő könyvek alapján — a húszas évek elején java divatját élte. Attilával folytatott megbeszéléseinkben többször szóba került.”

Nem szól viszont Galamb a többiről, a térelméletről és az antivilágról, mert azok valószínűleg későbbi „keletűek” hadd tételezzük fel hát, hogy az utóbbi gondolatok motiválójá valamilyen

bécsi élmény lehetett.

Az 1926. októberében Párizsból Gáspár Endrének írott levelében ismét felbukkant Einstein neve:

„Felfokozott életigenlés és megnőtt alkotóerő. Lásd Einstein: Annak az erőnek bizonyos része, mely a fénysebességénél nagyobbat ad.”

Ebből ismét a természetesség „sugárzik”, vagyis hogy egy régóta ismert tényre hivatkozik a költő, arra, amelyről Galambnak írt levelében is szó esett.

Eddig a tények, s következik a „költői” kérdés: hol találkozhatott a költő e gondolatokkal, mi adott mindezekhez alapot.

(...)

forrás és folytatás:

<http://members.iif.hu/visontay/ponticulus/rovatok/mesterkurzus/gazda.html>